

УДК 371.13: 316.774

ДЬОМІНА Вікторія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»,
e-mail: vikusya.diomina@mail.ru

АРАКЕЛЯН Анна,
студентка,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»,
e-mail: ane4chka.arackelyan@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У запропонованій статті автором доводиться, що на сучасному етапі особливого значення набуває залучення особистості до медіакультури в контексті підготовки молоді до взаємодії зі складним інформаційним світом. Визначено, що ці процеси важливі для професійної підготовки майбутніх учителів, оскільки саме вчитель є представником сучасної культури в соціумі школярів. Глобалізація сучасного інформаційного світу спричинила утвердження медіакультури практично в усіх галузях людського життя – виробництві, суспільній сфері, освіті, комунікації, мистецтві. Утворюються медіазв'язки між усіма соціальними структурами, країнами, різними спільнотами. Саме через засоби масової комунікації відбувається процес укорінення цінностей та моделей поведінки, що домінують у певний час розвитку суспільства.

***Ключові слова:** медіаграмотність; медіаосвіта; медіакультура; інтерактивна взаємодія; майбутні вчителі; освіта; ціннісні орієнтації.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Медіатизований простір становить середовище життєдіяльності сучасної людини, у якому засоби масової комунікації, нові технології мультимедіа включені в усі сфери професійного, громадського життя суспільства.

Основні вимоги до майбутніх педагогічних кадрів знайшли відображення в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, у яких наголошується про необхідності підвищення вимог до професійних та особистісних якостей сучасного вчителя, створення культурно-освітнього середовища, яке забезпечить саморозвиток майбутніх педагогів.

Актуальність розробки проблеми особливостей формування медіа-грамотності майбутніх учителів початкових класів є невідкладним завданням вищих освітніх закладів на шляху євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи медіаосвіти досліджують В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська О. Федоров. Автори у своїй роботі представили основні погляди на терміни «медіаосвіта» та «медіа грамотність», а також зробили ґрунтовний аналіз основних моделей медіаосвіти та медіаграмотності та їх втілення у світі [1]. Розвиток медіадидактики аналізує Г. Онкович, особливості медіаосвіти у вищій школі з'ясовують Ю. Казаков [2], Т. Козак, В. Дивак. Теорію та практику освіти в контексті безпечного використання інноваційних технологій аналізують Л. Астахова, Т. Волкова, П. Ломаско, О. Спірін, та ін.

Як зазначається у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» [3; 4], Концепції впровадження медіа освіти в Україні [5], підготовка фахівців до їх професійної діяльності в умовах розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій можлива за умов оснащення освітніх закладів електронними засобами навчання. Важливим завданням вищої освіти є підготовка випускників до успішного застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Метою статті є дослідження формування медіаграмотності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освіта не може функціонувати та розвиватися поза використанням інформаційних технологій та засобів масової інформації. Діяльність більш як 70 % дорослого населення світу так чи інакше пов'язана із створенням, переробкою та переданням медіатекстів. Більш як 90 % людей є активними користувачами масової інформації. Однак значна частина молоді фактично не готова до повноцінного життя в інформаційному суспільстві, їй не вистачає відповідних знань та вмінь у галузі медіа.

Дослідники у галузі соціології ЗМІ доводять, що на початку ХХІ століття відбулася остаточна переорієнтація юнацької аудиторії на аудіовізуальну інформацію. Саме тому система освіти як пріоритетну мету розглядає використання ЗМК та медіапедагогіки для формування умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, для протистояння маніпуляції суспільною свідомістю, для адаптації людей до нових соціальних умов життя, що постійно змінюються, для позитивного саморозвитку особистості.

Реалізації ідей медіаосвіти у шкільну та вузівську практику багато в чому залежить й від існуючих національних традицій формування громадської думки, зв'язку між різними соціальними інститутами. Так, наприклад, в Японії практика зв'язку мас-медіа і освіти зіштовхується з труднощами, що є похідними від саме японських традицій, оскільки в Японії дуже поширене побоювання висловлювати своє критичне ставлення.

Необхідність урахування складного медіапростору сучасності наголошується практично в усіх державних документах, пов'язаних із функціонуванням культурно-освітнього простору України [3–5].

Основні завдання медіаосвіти як компоненту загальної та професійної освіти полягають у наступному: підготувати молоде покоління до життя у сучасних інформаційних умовах; формувати навички самостійного критичного оцінювання інформаційного потоку; навчити людину розуміти медіатексти, усвідомлювати наслідки їх впливу на психіку, протистояти маніпулятивному впливу засобів масової комунікації; оволодівати різноманітними засобами спілкування на підставі медіакультури; створювати власні медіатексти мовою різних ЗМІ.

Вітчизняна теорія і практика виховання виявилася невідповідною до шквалу інформації, яка увійшла у кожную оселю через мас-медіа. Заперечення, демонстративне непомічання вчителем сучасних медіа матеріалів призводить до загострення проблеми негармонійного співвідношення вихованцем шкільного та позашкільного досвіду. Тому назріла гостра необхідність у розробці педагогічних технологій, спрямованих на виховання підготовленого сприймача інформації, естетично грамотну особистість, яка могла б протистояти руйнівним, деформуючим процесам [2].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем медіаосвіти, формування медіакультури учнівської молоді дозволяє виділити наступні функції медіаосвіти як складової професійної підготовки майбутнього вчителя: інформаційна; просвітницька; функція соціалізуюча; ціннісно-орієнтаційна, адаптаційна; культурно-дозвільна.

У навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів можуть бути реалізовані різні моделі медіаосвіти: освітньо-інформаційні (вивчення теорії та історії, мови медіакультури, яке спирається на культурологічну, естетичну, семіотичну, соціокультурну теорії медіаосвіти); етико-виховні моделі (аналіз моральних, релігійних, філософських проблем на матеріалі медіа, який спирається на етичну, релігійну, ідеологічну, екологічну, протекціоністську та ін. теорії медіаосвіти); практико-утилітарні моделі (практичне вивчення та застосування медіатехніки, що спирається на теорію «споживання та задоволення» та практичну теорію медіаосвіти); естетичні моделі (орієнтовані насамперед на розвиток художнього смаку та аналіз кращих творів медіакультури, спираються на естетичну, художню та культурологічну теорії медіаосвіти); соціокультурні моделі (соціокультурний розвиток творчої особистості щодо сприйняття, уяви, зорової пам'яті, інтерпретації, аналізу, самостійного критичного мислення по відношенню до медіатекстів будь-яких видів та жанрів).

Найбільшого поширення серед медіапедагогів різних країн світу здобула модель останнього типу. Однак, за умови урахування цілей і завдань конкретного закладу освіти, варіативності існуючих підходів до медіаосвіти обирається та модель, що здатна максимально задовольнити потреби молоді у професійному становленні за допомогою ЗМК.

Ураховуючи особливості кожної із зазначених моделей та специфіку навчально-виховного процесу у вищих педагогічних ВНЗ ми особливу увагу звертаємо саме на соціокультурну модель, однак за умови використання елементів освітньо-інформаційної та естетичної моделей.

Процес сприйняття особистістю повідомлень ЗМК опосередковано також наявністю в людині певних стереотипів, які сформовані протягом усього попереднього життя насамперед міжособистісними комунікаціями з раннього дитинства. Відповідно медіаосвіта учнівської молоді має враховувати механізми стереотипізації уявлень про явища та предмети, що оточують людину. Соціальна обумовленість механізму стереотипізації уявлень особистості дозволяє звернути особливу увагу на соціальне підґрунтя формування стосунків дітей та молоді із ЗМК.

Сучасні стандарти вищої професійної педагогічної освіти відзначають, що випускники педагогічних навчальних закладів повинні володіти методами пошуку, обробки та використання інформації, вміти її інтерпретувати, адаптувати відповідно до запитів адресатів. Зазначені взаємозв'язки медіаосвіти та професійної підготовки майбутнього вчителя слід розглядати як важливі складові його професійної компетентності.

Формування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутнього учителя початкових класів передбачає вивчення реальної практики взаємозв'язку сучасної студентської молоді та медіакультури. У ході роботи нами було виявлено проблеми сформованості медіаграмотності майбутніх учителів початкових класів, оскільки великого значення набуває підготовка молоді до спілкування з медіа. Анкетування проводилось серед студентів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», факультету підготовки вчителів початкових класів. Опитування було спрямоване на з'ясування мотивів й частоту контактів з медіатекстами, знанням термінології та історії медіакультури.

За результатами анкетування абсолютна більшість респондентів мають наміри використовувати у майбутній професійній діяльності засоби масової комунікації. Щодо конкретних ЗМК відповіді розподілено таким чином: преса – 87%; телебачення – 61%; кіно – 58%; радіо – 15%. Щодо інших ЗМК, які планують використовувати майбутні учителі початкових класів, то найчастіше називався Інтернет (35 %). При цьому 65 % опитуваних передбачають використовувати відразу декілька ЗМК.

На одне із запитань «Що ви передбачаєте обрати як предмет аналізу повідомлень ЗМК?» відповіді розподілено таким чином: фактичний та життєвий матеріал – 65%; проблематика програм та моральні цінності – по 42%; форма подання матеріалу – 11,5%. Але за даними опитування жоден студент не вважає необхідності у вивченні ЗМК як самостійного об'єкту.

Особливу увагу було приділено теоретичним знанням майбутніх учителів початкових класів у галузі ЗМК. За результатами опитування зафіксовано середній та низький рівень теоретичних знань у медіагалузі. Зазначимо, що ці знання складаються з стихійно-побутових уявлень студентів про засоби масової комунікації. Провідним джерелом таких уявлень виступає щоденне споживання інформації завдяки різноманітним каналам масової комунікації (насамперед, телебачення, Інтернет).

У процесі опитування переважна більшість учасників виказала бажання використовувати ЗМК у роботі із учнями, однак практично всі вони не мають уявлення про те, яким чином це можна здійснювати. Слід наголосити, що студенти пропонують обговорювати з учнями журнальні та телевізійні матеріали, що зацікавили б молодших школярів. На думку більшості опитуваних, ЗМК повинні виконувати тільки розважальну функцію. Респонденти зазначили наявність великої кількості недостовірної інформації, що транслюється ЗМК, особливо телебаченням та Інтернетом.

У ході роботи нами було здійснення аналіз рівня сформованості медіа грамотності (за Ю. Казаковим), визначено їх змістовне наповнення [2, с. 116].

Високий рівень розвитку медіаграмотності визначається головним сутністю медіатексту: аналізом, порівнянням, оцінкою цінності медіатексту, реферування, узагальненням, дедукцією, індукція, синтезом.

Для середнього властив комплекс жанрових, тематичних, емоційних, інтелектуальних, психологічних, творчих, етичних, естетичних мотивів.

Для низького рівня розвитку медіаграмотності характерна: слабка пам'ять, тематична залежність, відсутність проникливості, невпевненість у собі, нерозуміння багатозначності медіатекстів, неточність у сприйнятті медіаповідомлення внаслідок високої імпульсивності у прийнятті рішень.

Під час аналізу контактів студентів з медіатекстами, ми звернути увагу на амбівалентність даного показника. Високий рівень контактів майбутніх учителів з медіа не позначає високого рівня медіаграмотності в цілому. Проте, низький рівень контакту з медіа може, на думку О. Федорова, не лише позначати «прагнення швидко уникнути повідомлень, що являють складність, звузити контакти з медіа текстами до мінімальної кількості, щоб захищати себе від необхідності витратити додаткові розумові зусилля» [6, с. 28], але й підвищену вибірковість індивіда.

На нашу думку, медіаграмотність майбутнього вчителя передбачає: поінформованість у питаннях медійних трактувань різних проблем розвитку сучасного суспільства, зокрема соціокультурних аспектів становлення особистості дітей та молоді, знання впливу контактів з медіа на спосіб життя, стосунки та цінності, що набуває особливої важливості відповідно до мети та завдань професійної педагогічної діяльності вчителя; використання ключових концепцій медіаосвіти для аналізу медіатекстів; розвиток чутливості до тенденцій у медійному світі з урахуванням появи нових інформаційних технологій, поширення мережі Інтернету, посилення маніпулятивного впливу різних ЗМК на сучасну людину; аналіз можливого впливу медіатекстів на поведінку, особливо дітей та юнацтва.

Педагог, який отримав медіаосвіту у ВНЗ буде вміти: заохочувати учнів, розвивати в них бажання формулювати проблемні питання, пов'язані із медіа; використовувати у викладанні дослідницьку методика, спрямовану на організацію учнями самостійного пошуку медіа інформації для обґрунтування тих чи інших питань; допомогти учням розвивати здібності щодо використання різноманітних джерел медіаінформації; організувати дискусії, у процесі яких учня можуть навчитися толерантно слухати інших та тактовно висловлювати власну думку.

Висновки. Інформаційний показник сформованості медіаграмотності студентів співвідноситься із загальними вимогами щодо інформаційно-комунікативного забезпечення професійної підготовки майбутнього вчителя, який має знати галузі сучасних засобів масової комунікації, їх структуру, походження та тенденції розвитку, психологічні особливості впливу медіа на свідомість людини, специфіку зв'язку медіапростору та суспільства тощо.

Результати поведеного нами дослідження свідчать, що саме студенти є найбільш активними споживачами медіаінформації. Але ця аудиторія практично не здатна відчуті маніпулятивні прийоми медіа, або внаслідок відсутності інформації про цю специфіку сучасних ЗМК, чи не сформованості навичок критичного мислення щодо повідомлень ЗМК.

Педагог, який володіє медіаграмотністю, буде мати можливість заохочувати та розвивати в учнів проблемне мислення, пов'язане із медіа, спонукати до самостійного пошуку медіаінформації, розвивати здібності використовувати численні медіаджерела для вирішення навчальних завдань, міркувати над власним медійним досвідом.

Список використаної літератури

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, Т. Іванова, О. Волошенко, Л. Кульчинська, Ю. Мірошніченко. – 2-ге вид., стер. – Київ : АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
2. Казаков Ю.М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Ю.М. Казаков. – Луганськ, 2007. – 21 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://crl.dsmu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=103&Itemid=50.
4. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
5. Концепція впровадження медіа освіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
6. Федоров А.В. Медіаобразование будущих педагогов: монография / А.В. Федоров. – Таганрог : Кучма, 2005. – 314 с.

References

1. Ivanov, V., Ivanova, T., Voloshenuk, O., Kulchynskaya, L. (2012). *Mediaeducation and medialiteracy: short review*. 2nd edition. Kyiv. (in. Ukr.)
2. Kazakov, Yu.M. (2007). *The Pedagogical terms of application of mediaeducation in the process of professional preparation of future teachers*. (Ph.D Dissertation). Thesis. Luhansk. (in. Ukr.)
3. Law of Ukraine "On higher education". (2014). Retrieved from <http://crl.dsmu.edu.ua/index.php?option=comcontent&task=view&id=103&Itemid=50>. (in. Ukr.)
4. Law of Ukraine "On basic principles of development of informative society in Ukraine on 2007-2015. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. (in. Ukr.)
5. *Conception of introduction of medias of education is in Ukraine*. Retrieved from http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. (in. Ukr.)
6. Fedorov, A.V. (2005). *Mediaeducation of future teachers: monograph*. Taganrog: Kuchma. (in. Rus.).

DYOMINA Viktoria,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor of Higher School Pedagogy Department,
SHEI "Donbas State Pedagogical University",
e-mail: vikusya.diomina@mail.ru

ARAKELYAN Anna,

student, SHEI "Donbas State Pedagogical University",
e-mail: ane4chka.arackelyan@gmail.com

FORMING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' MEDIALITERACY

Abstract. *In the offered article an author it will be that on the modern stage of the special value acquires bringing in of personality to the mediaculture in the context of preparation youth to co-operating with the difficult informative world. Certainly, that these processes are important for professional preparation of future teachers, as exactly a teacher is the representative of modern culture in society of schoolchildren. The level of development of mediaculture of student's young people depends on the level of informatively-communicative knowledge and abilities of teacher.*

Globalization of the modern informative world entailed claim of mediaculture practically in all industries of human life - production, public sphere, education, communication, art. Exactly through facilities of mass communication there is a process of taking root of values and models of behavior, that prevail in set time of development of society.

The modern standards of higher professional pedagogical education mark that the graduating students of pedagogical educational establishments must own the methods of search, treatment and use of information, able her to interpret, to adapt addressees in accordance with queries. The marked intercommunications of mediaeducation and professional preparation of future teacher it follows to examine as constituents of him are important professional competence.

Analytical activity of future student in relation to mediatext provides for : finding out of conformities to law of construction of mediatext on the whole, immersion in logic of the authorial thinking, reconstruction of conception to the author of mediatext, determination of own point of view in relation to concrete work of mediaculture.

Theoretical preparation of future teachers in the context of tasks of mediaeducation necessarily includes a capture different questions in relation to co-operation of medias of the world and society, theory and history of mediaculture. An informative supply in industry of theory and history of mediaeducation will fold soil not only for successful communicative practice in industry of medias, and for creation of the own programs of medias of educational orientation in the process of the future of independent pedagogical work at school.

The specific of professional preparation of future teacher in pedagogical institution of higher learning predetermines the special attention on development of professional knowledge and abilities that need to the teachers for perfection of own pedagogical culture. Such professional knowledge and abilities can be certain on such indexes: motivational (reasons of mediaeducational activity, aspiring are to perfection of own medias of knowledge); informative (a level of being informed, pedagogical knowledge is in industry of medias); methodical (methodical abilities are in industry of mediaeducation); activity (quality of medias of educational activity); creativity (a level of the creative beginning is in mediaeducational activity).

Teacher that got medias education in institution of higher learning will be able : to encourage students, develop a desire to formulate the problem questions constrained from medias in them; to use in teaching the research methodology sent to organization of independent search of medias of information students for the ground of those or other questions; to help students to develop flairs in relation to the use of various sources of mediainformation; to organize discussions in the process of that student can learn tolerantly to listen other and tactfully to express own opinion.

Development of pedagogical terms of application of mediaeducation in the process of professional preparation of future teacher of initial classes envisages the study of the real practice of intercommunication of modern student youth and mediaculture.

Key words: *medialiteracy; mediaeducation; mediaculture; interactive co-operation; future teachers; education; valued orientations.*

*Одержано редакцією 12.05.2016
Прийнято до публікації 16.05.2016*